

„Szkoła w Suresnes – jak ocalić zabytek z początku XX wieku”

Tomasz Rymarek

na łamach Architektury-Murator (9(120) 09 2004)

Tekst w wersji autorskiej.

Wydrukuj

Budynek Szkoły Na Otwartym Powietrzu w mieście Suresnes nieuchronnie niszczeje. Jedyne w swoim rodzaju świadectwo rewolucji w sposobie myślenia o edukacji, higienie i architekturze z początku XX w. popada w zapomnienie. W marcu 2004, warsztaty inwentaryzacyjne dla studentów architektury z Moguncji i Wersalu, dały początek planom ratowania tego zabytku architektury. Plan stworzenia pawilonu muzealnego prezentującego założenia projektu Szkoły w Suresnes, to wspólna inicjatywa IProD, CNEFEI i muzeum miasta Suresnes oraz uczelni z Wersalu i Moguncji. 18. września otwarta zostanie wspólna wystawa Muzeum Miasta Suresnes i instytutu IProD, przedstawiająca oryginalny projekt Marcela Lodsa i Eugèna Beaudouina.

Koncepcja szkoły na otwartym powietrzu powstała na przełomie XIX. i XX. wieku. Pierwsza była Waldschule (niem.: „leśna szkoła”) w Charlottenburgu (1904). Według Karla Triebolda były to: „placówki zdrowotne których celem było zapobieganie chorob i zapewnianie podstawowej edukacji...” (Was Freiluft- und Waldschulen anstreben, 1931, str.9 – tłumaczenia: Tomek Rymarek). „Przyjmowano do nich dzieci o kruchym zdrowiu, anemiczne, zagrożone gruźlicą...” (tamże). Ruch szkół na otwartym powietrzu przez pół wieku jednoczył lekarzy, socjologów, polityków i architektów, a filozofia, z której wyrastał leżała u podstaw założenia CIAMu w 1928 r. i spisania Karty Ateńskiej w 1943 r.

Szkoła w Suresnes powstała u szczytu rozwoju ruchu Szkół Na Otwartym Powietrzu. Jest to przykład projektu realizowanego ściśle z założeniami filozofii społecznej, która zakładała, że Nowa Architektura powinna poprawiać warunki bytowe ludzi.

Architekci

Społecznym architektem Szkoły w Suresnes był burmistrz Henri Sellier, który szczególną wagę przywiązywał do warunków bytowych i higieny w owych czasach. Na początku Szkoła w Suresnes była tylko sezonową „zieloną szkołą” dla najbardziej zagrożonych zdrowotnie dzieci. W 1931 r. rozpoczęto budowę obiektu, który zapewniałby przez cały rok odpowiednie warunki do prowadzenia zajęć na otwartym powietrzu. Sellier wybrał dwóch architektów – Marcela Lodsa i Eugèna Beaudouina do zaprojektowania tej placówki. Obaj mieli już wtedy doświadczenie w projektowaniu konstrukcji na szkieletie stalowym, podtrzymującym elementy betonowe. Technologia dziś powszechna, ale w tamtych czasach Lods i Beaudouin byli pionierami konstrukcji stalowych i betonowych.

Szkoła

Lekkość i swobodę planowania, mimo lokalizacji na stromym zboczu Mont

Valerien, szkoła w Suresnes zawdzięcza stalowemu szkieletowi. Dzięki niemu udało się w sposób idealny zrealizować założenia szkół na otwartym powietrzu: dostęp do światła słonecznego, świeżego powietrza i natury w trakcie zajęć lekcyjnych.

Kąpiele słoneczne były jednym z głównych sposobów dbania o zdrowie podopiecznych, dlatego wszystkie budynki szkoły zaprojektowano tak żeby na ich płaskich dachach dzieci mogły codziennie leżakować. Na dachy pawilonów można wejść bez wspinania się po schodach dzięki systemowi pochylni i pomostów. Łączą one górne kondygnacje budynku głównego z dachami dziewięciu wolnostojących pawilonów lekcyjnych i dachem pawilonu lekarskiego. Jednocześnie pomosty stanowią zadaszenie ścieżek biegnących poniżej. Ponadto architekci zaprojektowali trzy systemy całkowicie przeszklonych, mobilnych fasad, które zapewniały światło słoneczne i możliwość otwarcia klas na otaczający park.

Gmach główny szkoły to długi – 190cio metrowy – budynek o trzech kondygnacjach. Ma on formę stopni i jest dwukrotnie przełamany, dzięki czemu wykorzystuje atuty stromego zbocza. Gmach główny stanowi ochronę całego kompleksu przed wiatrem z północy i mieścił pomieszczenia administracyjne, szatnie, kuchnie, sale jadalne, sportowe i sale zabaw. Przewidziano też kilka mieszkań dla nauczycieli nad bocznymi skrzydłami budynku. Zachodnie skrzydło przeznaczone było dla chłopców, wschodnie – dla dziewcząt, a w części środkowej – krótszej niż symetryczne boczne – dla dzieci w wieku przedszkolnym.

Nierówność terenu – strome wzniesienie w kierunku wschodnim – odgrywa tu ważną rolę. Każda sekcja budynku otwiera się na park na odrębnym poziomie. W ten sposób, mimo ścisłego podziału na trzy części, bariery nie narzucają się.

W przeciwieństwie do fasady północnej – masywnej, betonowej z nielicznymi otwarciami – południowa jest całkowicie przeszklona. Składa się z lekkich metalowych ram, w które oprawiono szkło. Każdy z paneli zawieszony jest na prowadnicy, dzięki czemu można przesuwac elementy fasady otwierając pomieszczenia na przylegający park.

Rząd dwuteowych kolumn rozmieszczonych w jednej linii wzdłuż fasady, nadaje jej industrialny charakter. Kolumny są elementem nośnym południowej fasady, dzięki czemu może ona być całkowicie przeszklona, a południowe pomieszczenia budynku głównego – idealnie nasłonecznione.

Kurtyny powietrzne

W podziemiach głównego budynku znajdowała się ciepłownia. Z niej, podziemnym rurociągiem doprowadzano gorące powietrze do pawilonów. W trakcie chłodnych dni pełniło ono rolę kurtyny powietrznej, która zajmowała miejsce otwartych fasad. Rozwiązanie to zastosowano w budynku głównym i we wszystkich pawilonach lekcyjnych.

Pawilony lekcyjne

Szkoła dysponuje łącznie dziesięcioma pawilonami w których odbywały się zajęcia dydaktyczne. Wszystkie z nich charakteryzuje ten sam typ

konstrukcyjny i architektura, co gmach główny. Osiem z nich to typowe pawilony klasowe o wymiarach średnio 11,5x6m, przy czym zajęcia odbywały się na powierzchni 8,8x6m, resztę zajmuje zaplecze sanitarne. Od północy pełna betonowa ściana stanowi osłonę pawilonu, a lekka konstrukcja szkieletowa zapewnia możliwość całkowitego przeszklenia pozostałych trzech fasad.

Fasady harmonijkowe

Fasady pawilonów lekcyjnych składają się z 6 (krótsza) i 8 (dłuższe) elementów – paneli. Każdy panel to przeszklona, lekka rama metalowa zawieszona na osi symetrii, co umożliwia pionowy obrót. Panele wiszą na stalowych wózkach poruszających się po prowadnicach ukrytych w skrzynkowym dachu konstrukcji. Sąsiadujące elementy fasady połączone są za pomocą trzech zawiasów a stabilność całej konstrukcji oraz sposób jej przemieszczania zapewnia „nożycowy” system płaskich elementów stalowych umieszczonych w górnej części fasady. Fasada wprawiana była w ruch obrotem korby, która poruszała system stalowych lin. Dzięki nim panele fasady związały się niczym harmonijka.

To samo rozwiązanie techniczne zastosowano w prysznicach w budynku głównym. Przez otwartą fasadę dzieci mogły przechodzić do przylegających płytkich basenów na otwartym powietrzu.

Pawilony specjalne

Oprócz pawilonów lekcyjnych zaprojektowano też dwa pawilony specjalne: dwupiętrowy, podpiwniczony pawilon lekarski, wykorzystujący największe nierówności terenu i łączący dwa rzędy pawilonów w jedną całość, oraz Pawilon ośmioboczny, dla dzieci w wieku przedszkolnym. Fasady tego pawilonu, choć mniej skomplikowane w konstrukcji niż fasady harmonijkowe, zadziwiają tym, że otwierając pawilon na park, dosłownie zapadają się pod ziemię.

Niszczący zabytek

Jak łatwo się domyśleć te wyrafinowane rozwiązania techniczne wymagają odpowiednich zabiegów konserwatorskich. Niestety wieloletnie zaniedbania i szereg lekkomyślnych przebudów unieruchomiły mobilne fasady. Ściany działowe dodane do sal gmachu głównego blokują szyny fasad, a nowe podwójne oszklenia sprawiają że fasady pawilonów są zbyt ciężkie dla oryginalnego mechanizmu. Tymczasem rozwój medycyny, upowszechnienie penicyliny i ogólna poprawa warunków bytowych w miastach na przestrzeni XX wieku wyeliminowała wiele zagrożeń, takich jak gruźlica. Szkoły Na Otwartym Powietrzu straciły swoje znaczenie w walce o zdrowie przyszłych pokoleń.

Szkoła w Suresnes znajduje się obecnie w rękach francuskiego ministerstwa edukacji i jest siedzibą ośrodka szkoleniowego nauczycieli tzw. szkół specjalnych – CNEFEI. Doszło do drastycznej zmiany użytkowania. Obecnie wchodzi się od strony dawnego zaplecza, dwa z trzech oryginalnych, głównych wejść w północnej fasadzie budynku głównego są stale zamknięte (jedno wręcz zamurowano), doskonale nasłonecznione sale zabaw dziewcząt to obecnie magazyny, a pawilony

lekcyjne z trudem pełnią rolę pomieszczeń konferencyjnych dla nauczycieli. O otwieraniu fasad i kąpielach słonecznych nie ma oczywiście mowy. O normalnych kąpielach z resztą też, bo prysznic chłopców właśnie wyburzono i trwa przekształcanie ich w stołówkę. Tymczasem prysznic dziewcząt zalegają pudła pełne publikacji ministerstwa edukacji.

W ministerstwie nikt nie ma całościowej koncepcji ratowania niszczonego zabytku. Wyznaczono co prawda architekta, który ma zaplanować odnowę fasad budynku głównego, ale jest to plan krótkowzroczny. Zlecono bowiem projekt renowacji tylko zewnętrznej strony fasady. Architekt nie ma wpływu na ukształtowanie ani na użytkowanie pomieszczeń przylegających do fasady i nie może np. usunąć ścianek działowych które blokują niegdyś mobilne fasady.

Ostatnia deska ratunku

W marcu 2004 grupa studentów architektury z Moguncji i Wersalu uczestniczyła w warsztatach inwentaryzacyjnych, których tematem była szkoła w Suresnes. Współpraca obu uczelni z Muzeum miasta Suresnes zaowocowała pomysłem utworzenia muzeum-skansenu w jednym w pawilonów klasowych.

Pomysł zakłada że grupy studentów ze Szkoły Architektury z Wersalu i Mogunckiej Politechniki przygotowują w ramach warsztatów projekt odnowienia pawilonu i powtórnego uruchomienia jego fasad. W ten sposób IProD chce zapoznać studentów z kontrowersyjnym i aktualnym problemem renowacji architektury z początku XX wieku. Instytut podjął się wspierać studentów wiedzą fachową i zajmować się formalnościami w pierwszych fazach projektu. Ostatecznie opracowana koncepcja zostanie zlecona zewnętrznemu wykonawcy.

Muzeum miasta Suresnes dysponuje oryginalnymi meblami zaprojektowanymi specjalnie dla Szkoły Lodska i Beaudouina. Do tej pory składowane były w magazynie muzeum i nadal nie są dostępne dla publiczności. Meble stanowiłyby stały element wystawy w pawilonie muzealnym.

W trakcie mojej praktyki w IProD zajmowałem się przygotowaniem komputerowego modelu oryginalnego projektu szkoły w Suresnes. Na jego podstawie powstała multimedialna prezentacja, której premiera odbędzie się w trakcie wrześniowej wystawy organizowanej przez muzeum miasta Suresnes. Będzie ona również elementem ekspozycji pawilonu muzealnego.

Przywrócenie choć części projektu do oryginalnego stanu to prawdopodobnie ostatnia szansa na ocalenie tego wyjątkowego dzieła architektury lat 30tych.

Trwają pertraktacje ze sponsorami.